

Univerzitet u Sarajevu, Komparativna književnost, Sarajevo,
Bosna i Hercegovina

UDK 821.163.41(71).09-1 Ђерић И.

POSTJUGOSLOVENSKA KNJIŽEVNOST

Izraz „jugoslovenska književnost“ zajednički je naziv za književnosti Srba; Hrvata; Bosanaca i Hercegovaca; Slovenaca; Crnogoraca i Makedonaca okupljenih oko zajedničkog sadržaja Jugoslavije. Ovi narodi o kojima pišem po svome postojanju, kulturi i jeziku su vrlo bliski, te stoga su i vrlo usko povezane i njihove književnosti. Politički, ekonomski, socijalni i kulturni faktori kroz historiju su ove narode razdvajali, i ukazivali im na njihovu različitost, odnosno insistirali su na njihovoj različitosti, a ne na onome što je zajednička nit svih navedenih naroda. Ista stvar se dogodila i sa književnostima ovih naroda. Kao odraz u ogledalu, politička stvarnost se pokazala i u literaturi, te su se razile na različite strane, ali ipak, pored svega, ostale su im mnoge zajedničke crte.

Historija jugoslovenskih naroda pokazuje kako se stanje zaoštrilo zbog činjenice da su podjeljeni u tri religije tj. pravoslavnu, katoličku i muslimansku. Pripadnici istog naroda, a različite religije ratovali su međusobno ljuče i žešće negoli s pripadnicima drugih narodnosti. O tome kako su ovi narodi isti a različiti bili spremni ratovati jedni protiv drugih najbolje govore stihovi pjesnjikinje Ivančice Đerić, u pjesmi *Kolju s merakom*:

*(...) I usput misli, dok noć se mrvi/ na voljene koje su pojeli
crvi/ na zgrade, lica, drvorede/ na komšije koji svoje ne štede/
nego kad pijetli raskrste s mrakom/ kolju s merakom.¹*

Na prostorima Jugoslavije govori se jezikom koji uz male razlike prelazi iz jednog narječja u drugo. U njemu se razlikuju tri dijalekta i tri govora. Najbitnija razlika očituje se upravo u dijalektima u upitnoj zamjenici *što*, koja se u nekim dijelovima izgovara *ča*, a u nekim *kaj*. Ta tri dijalekta se nazivaju: štokavskim, čakavskim i kajkavskim. Unutar ta tri dijalekta postoje i

1 Đerić, I. (2009) *Sa moga prozora odličan je moj život*, Rende, Beograd, str. 131.

tri govora koja se ondose na isti slog, ali različit izgovor, a to je: ikavski, ekavski i ijekavski. Koliko su ove razlike nezamjetne ikome osim jugoslovenima, govori i činjenica kako su ih strani narodi upravo zbog jezika posmatrali kao jednu cjelinu i nazivali ih obično jednim imenom.

U pjesmi Ivančice Đerić *Prevedi mi na jezike* upravo se osjeti ova razlika, odnosno nešto što je isto, ali različito, nešto što je univerzalno razumljivo svim jugoslovenskim narodima. Važan umjetnički postupak, odnosno igra riječima jeste to što je Ivančica u ovoj pjesmi pomiješala jezike i time ukazala na smisao sadržaja, a ne zadovoljenja forme, odnosno pravopisa.

Prevedi mi na hrvatski kako kažeš krčag mleka/ i prevedi sad na srpski što to znači varenika/ i prevedi na bosanski kako vele/ bokal mlijeka. / Pa mi kaži na hrvatskom/ kako čovek/ vodu pije/ i reci mi ti na srpskom/ kako čovjek/ vodu pije/ na bosanskom, to ću lako/ čim ustane taj zalije./ Prevedi mi sad na srpski što to znači komad kruha/ i prevedi na hrvatski/ sve o hlebu naspram duha/ na bosanskom, to će biti/ 'de ću kruva nabaviti./ Prevedi mi na hrvatski/ vino, ljubav, cigarete/ i prevedi sad na srpski da l' i kako one štete/ na bosanskom, to se veli/ vino, ljubav, cigar je li.../ Prevedi mi ti na srpski što to zbore/ moje riječi/ i prevedi na hrvatski šta govore/ ove reči/ na bosanskom biće lako/ sve drukčije/ a sve tako./ Prevedi mi o povijesti, njezin ukus, njezin okus/ i prevedi istorijski/ ovaj tužni hokus-pokus/ i prevedi/ ne povrijedi/ ljudsku zlobu u ljepotu/ prevedi je, uporedi/ sa lepotom u životu./²

Ivančica Đerić rođena je 1969. odrasla je u Prijedoru, studirala je novinarstvo u Zagrebu, magistrirala u Otavi, živjela je u Torontu i Vancouveru. Objavila je zbirku pjesama *Otvorenost* (1991., Matica srpska), te roman *Zemlja u zrnu kafe* (2003., Zograf) Za Rende objavila je romane *Bosanci trče počasni krug* (2006) i *Priručnik za zločin* (2008). Poezija Ivančice Đerić prevedena je na poljski i slovenački.

Jugoslavija je prestala da postoji, i mi više ne možemo biti Jugosloveni, te samim tim imamo dvije mogućnosti, ako se tako mogu nazvati. Mogućnosti koje su nam preostale jesu podjeljenost, i to takva podjeljenost da ono što pripada prvoj mogućnosti nikako ne može biti dio i druge mogućnosti. Ta uvjetna podjeljenost odnosi se na autore/ice koji su pripadali/le ili pripadaju „ex-jugoslovenskoj“ i „post-jugoslovenskoj“ književnosti. Kada kažem da imamo dvije mogućnosti, one se ondose na distinkciju jednog od ova dva pojma koji se bitno razlikuju.

2 Isto, str. 42.

Autori/ce koji na određeni način pripadaju prvoj grupi jesu oni koji su živjeli u Jugoslaviji i njena historija, kultura je bitno uticala na njihovo stvaralaštvo, oni/e su specifični/e po tome što njihova dijela manje govore o političkom ili historijskom. S druge strane post-jugoslovenski/e autori/ce postali su afirmisani u toku ili nakon raspada Jugoslavije. U grupu post-jugoslovenskih autora/ica ubrajam Ivančicu Đerić, njena vizija raspada Jugoslavije je apokaliptična, u njenoj zbirci pjesama *Sa moga prozora, odličan je moj život*, jasno je opisan i definisan osjećaj kraja, raspada, nepripadanja, novog početka koji nije nimalo lak, u čijem svijetu se čovjek osjeća usamljeno, sve na šta je navikao, sada ne postoji, odnosno, sada ne smije da postoji. Pjesma *S vanglom u svijet* najbolje opisuje sve ljudske gubitke:

(...) Prošlo je od tada tridesetak/ godina/ i protiv vremena ja se/ naoružavam/ a ni sad ne znam/ šta je država/ gdje bila jedna sad ih je sedam/ raspustile svoje zastave i pipke/ i sve je isto a ništa nije isto/ i niko više ne peče/ uštipke/ (...) Ni tate/ ni mame/ a nema ni države/ a ja sjedim kraj vangle/ i gledam / u svijet.³

Pjesnikinja se nalazi u svijetu u kojem se nanovo javlja proces identifikacije i distanciranja, od onoga što si bio, što želiš da budeš, sada vladaju nova pravila. Sada je jedan historijski period ogleđa u drugom, jedna estetska koncepcija u drugoj, sve to su činio i Ivančicine post-jugoslovenske književnosti, koja i dalje ima jako uporište u jugoslovensku pozadinu. Tako u pjesmi *Jedan mali čovjek nosi krv na rukama* kaže:

Jedan mali čovjek uočava/ knjige se promijenile/ ljudi se ispookretali/ istorija se / preobrazila.⁴

Njena inspiracija je neophodno utemeljena u osjećaju gubitka, u gledanju nestanka jedne civilizacije, i njena poezija je kritika poratnog nacionalizma. U stvari, ta posebna senzibilnost koja bi se mogla nazvati post-jugoslovenskom pojavljuje se u naročito intenzivnom obliku u pjesmama o egzilu i emigraciji, pjesma pod nazivom *Svuda dođoš svuda domorotkinja* u kojoj se ističe njen put od Jugoslavije ka nepoznatom:

Svuda dođoš, nigdje domorotkinja/ preko noći sam postala/ odrotkinja/ preko noći se život/ izmijenio/ preko noći me/ iskorijenio/ preko noći sam postala/ strankinja/ kojoj traže trostruke/ hartijetine/ preko noći me zakonik/ svjetine/ zbacio/ među/ iste/ ljude.⁵

3 Isto, str. 36-38.

4 Isto, str. 29-31.

5 Isto, str. 32-33.

U postjugoslavenskom književnom polju nailazimo tako na književnike/ice koji su vlastitom odlukom odbili biti ugurani u nacionalističke kategorije. Takve kategorije Ivančica smatra nesretnim i za njih u pjesmi *Bez želje da se unesrećim* kaže:

Ne živim u činiji/ živim na Web liniji/ sred 21. stoljeća/ sred elektronskog proljeća/ u svijetu hip-hopa/ bez popa/ bez navike da se slijepo pokorim tradiciji/ bez pripadnosti naciji/ i bez želje da se tako unesrećim/ (...) Živim bez osjećaja odgovornosti/ za nužne geste pokornosti/ Istoriji koja me htjela/ preobličiti/ i živim kao onaj koji na nju/ ne želi ličiti/ i tako se / unesrećiti.⁶

Снежана Петровић, *Портрет*,
оловка на папиру, 26 x 17 цм, 2017.

6 Isto, str. 69-70.